

Háború és erőszak mint szociális kód a késő középkori cseh nemesség köreiből

Beran, Zdeněk: *Válka a násilí jako sociální kód české pozdně středověké šlechty*. = *Český časopis historický*. 115. r. 2017. 2. no. 319-345. p.

A késő középkori cseh történelmet erősen formálták az egyházi reformok. A tanulmány szerzője ebben a történelmi korban vizsgálja a háború és az erőszak jelenségét, ill. azt, hogy hogyan és miért változott meg a nemesek mentalitása és a háborúhoz való hozzáállása.

A nemesség háborús küldetése és kizárólagos „hozzáférése az erőszak monopóliumához” a lovagiasság lényegébe volt kódolva, ily módon a nemesség fogalmába is. A tanulmány elsősorban arra irányul, hogy a társadalmi rend megőrzésében milyen szerepet játszott a nemesi háború és erőszak.

Az első szakaszban a kulcsfogalmak szemantikai elemzésével ismerkedhetünk meg: a *bosszú* és a *büntetés* fogalmak a szerző véleménye szerint a korabeli felfogásban egymás szinonimái lehettek. A *háború* sem csupán a hadseregek szervezett harcát jelenhette, hanem jelezte egy nemes vagy nemesek csoportjainak erőszakos találkozási pontját is más intézményekkel, csoportokkal és egyénekkel. A háború mindig világos szabályok által szerveződött erőszak. *Viszály* kifejezéssel illették (a német *die Fehde* mintájára) a nemesek közötti erőszakkal megoldott vitákat. Az erőszak és a háború legkülönbözőbb formáit magukba foglaló fogalmak közé tartozik az ún. *válasz*, amely a háború formális kinyilvánítását jelentette, ill. az *erőszak* és a *hatalom/erő*. Az összes törvényen kívüli megoldást kizárólag béke idején büntették. Az *erőszak* kifejezés a középkori ember számára az *erő alkalmazását, kihasználását* jelenthette. A fogalom etimológiai értelmezése arra derített fényt, hogy a szó magába foglalja mind a legális és az illegális, a dicséretes, a semleges megítélésű és az elítélendő erőszakos tetteket is. Ugyanúgy a *hatalom/erő* fogalma is a képesség, ill. az erő jelentésétől kezdve az önkényes erőszakos viselkedésen keresztül a büntetést is jelentette. Az említett fogalmak mint a nemesi konfliktusok korabeli felfogása jelentősen eltér a jelenlegi nyelvhasználatától, így a történelmi tények átértékelése is szükségessé válhat.

A szerző a második szakaszban a lovagi ideálban megtestesült nemesi erőszak lényegének életképességét és variabilitását vizsgálja a vallási konfliktusok idején. A nemesi erőszak a keresztény harcosok ideálja által vált törvényessé. A nemesi felfogás szerint Isten támogatja az igazságos erőszakos tetteket.

A huszita mozgalom elfogadta az isteni törvényért harcoló krisztusi katona/lovag koncepcióját. A husziták és a katolikusok is úgy tekintettek a karddal felvértezett Isten seregére, mint az isteni ige és dicsőség terjesztőjére és védelmezőjére. A keresztény lovag huszita felfogásban azonban sokkal individualizáltabb volt és belső élményen alapult, továbbá az Isten számára kedves rend elérésének igyekezete jellemezte. Ezzel szemben a keresztieseknek az egyház egységét és a híveknek az eretnokség ragályától való védelmezése volt a legfontosabb.

A nemesi harcosok körében gyakran keveredtek a világi és vallási okok. A huszita seregek vezetői a kisnemesek felső rétegéből kerültek ki. A *lovag* (katona, harcos) a korabeli források szerint ekkor már az általános keresztény élet értékeit hordozza, azaz szellemi értelemben használták. Ezt a véleményt osztotta maga Husz János is, aki azt kívánta, hogy a jó keresztények Isten harcosai (lovagjai) legyenek. Számos prágai egyetemi tanár, így Jakoubek ze Stříbra is a háború szent voltát hangsúlyozta, kritizálta a papok részvételét a harcokban, az ország féktelen feldúlását és a radikalizmust. A konzervatívabb kelyhesek és a cseh nemesek számára is korabeli konvenciók által szabályozott szent háború folytatását javasolta. Az ellenfelek egymást szemére vetették, hogy nem megengedett erőszakot alkalmazva lejáratják Krisztus harcosainak eszméjét, miközben önmagukat felmagasztalták.

A kompaktust követő korban az utrakvista egyház vezetője, Jan Rokycana a háborút a gőghöz, a mammon iránti vágyhoz és a fősvénységhez hasonlította, kritizálta a zsoldosok bevetését a cseh nemesség, de Jiří Poděbrad király részéről is. Rokycana hangsúlyozta, hogy a két szín alatt áldozás hívei (utrakvistáknak) szellemi és világi hatalommal is bírnak „a rosszak megbüntetésére és a jók jutalmazására”. Amikor az utrakvisták veszélyeztetve érezték magukat, a vallási motívumok mindig felszínre kerültek.

A poděbradi éraban a katolikusok többsége a szent háborút már nem tartotta megbízható eszköznek, véleményük szerint a háborúban alkalmazott embertelen eszközök megfosztják a háborút annak szent voltától. Egyre több katolikus vélte úgy, hogy a szent háborúba hívás helyett, az egyén döntse el szabad akaratából, hogy részt óhajt-e venni a harcban.

A tanulmány befejező szakaszában a szerző a nemesi háborút és erőszakot a változó társadalmi viszonyok kontextusában mutatja be. Csehországban a 15. század első felét a konfliktusok egyéni rendezése jellemezte, de a század végére ez a trend megfordult. A nemesi ethoszt vallási és világi meggyőződés kombinációja alakította, amelyben fokozatosan tisztult ki a nemesi jog fogalma a politikai és a szociális rend felfogásaként. Bár béke idején a bíróságok döntöttek a konfliktusok rendezéséről, mégis előfordultak egyéni erőszakos megoldások is. IV. Vencel és Zsigmond király egyezségével összhangban az országgyűlésen összegyűlt urak döntést hoztak alapvető jogi eszköz alkalmazásáról a bíróságon kívüli egyéni megoldások és a kimerítő nemesi harcok megszüntetése érdekében. A kor azonban kedvezett a bevett erőszakos eljárásoknak és a háborúk is hosszú ideig gátolták a jogi megoldás érvénybe lépését.

A huszita korban a vallási különbségeket kiküszöbölve a nemesiség ún. „gyűléseket” tarthatott, ahol fegyver és vérontás nélkül oldhatták meg konfliktusaikat. A nemesi háború résztvevői a huszita Csehországban is betartották az udvariassági és szokásjogokat, mindazonáltal alkalmazta a bevett gyakorlatot, az erőszakot is.

A jihlavai szerződést követően a nemesség is erősen törekedett a vallási együttélés szabályainak kidolgozására.

A nemesi erőszak mint lovagi ideál fokozatosan jogi normarendszerré alakult. A gazdasági okok és a társadalmi változások a nemesség háborús küldetésének módosulásához vezettek, amelynek következtében a közvetlen erőszak szilárd hatalmi, társadalmi struktúrává alakult.

Császári Éva

RESUME

Dr. Szabó, Máté Csaba

The Importance and Future of Gibraltar as a British Overseas Territory in British –Spanish Inter-State Relations, Especially in Relation to the Possible Consequences and Outcome of Brexit

Gibraltar is the best-known British Overseas Territory, a unique relic of the British colonial empire, which once extended to the entire world. The study presents the history of Gibraltar, its place and importance within the colonial empire, its sovereignty dispute with Spain and the local self-determination issues. Interest in the territory has been boosted in the wake of the 2016 Brexit vote because as a result of the decision, this territory neighbouring Spain will leave the European Union, along with the United Kingdom. The paper reviews the possible implications of Gibraltar's exit from the EU and the Single Market.

M. Balázs, Ágnes

Attachment and Identity – The Parliamentary Representation of Ethnic Minorities from the Perspective of the Concept of Identity and their Relation to the Kin-State

The identity and the relation of ethnic minorities to their kin-states constitute a popular topic in academic literature. In this paper we examine the parliamentary representation of ethnic minorities living in Hungary from these two perspectives. We conduct our research at two levels. First, we explore the possible root causes of the low level of participation of ethnic minorities in parliamentary elections in relation to their identity. Second, we examine the parliamentary activity of minority spokespersons concerning their 'kin-state'.

Ladancsik, Tibor

Assessment Criteria in Mixed Marriage Research

Mixed marriages reflect the relation between various ethnic communities. There is nearly general consensus among researchers about the fact that mixed marriages constitute an important part of the relationship between the minority and the majority nation. However, researchers would largely disagree as to whether these relationships have a rather positive or negative effect on minority communities. The study summarizes the methodology and results of research carried out on mixed marriages concluded in the Carpathian Basin and the West Balkans. It devotes particular attention to the presentation of the approaches and results of research examining Hungarian–Serb mixed marriages.